

MAMLAKATIMIZDA AGROSANOAT KORXONALARINING IQTISODIY TAHLILI

Sheraliyev Axror Sodiqovich

“Raqqamli iqtisodiyot” kafedrası dotsenti, PhD

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Ne’matov Javohir Zoxidjon o’g’li

MI-124 guruh magistri

“Iqtisodiyot” mutaxassisligi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada biz mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan agrosanoat korxonalarining iqtisodiy holati, ularning ishlab chiqarish samaradorligi hamda milliy iqtisodiyotdagi o‘rnini tahlil qilamiz. Shuningdek, agrosanoat tarmog‘ining rivojlanish tendensiyalari, mahsulotlarni qayta ishlash hajmi, eksport salohiyati va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: agrosanoat korxonalari, iqtisodiy tahlil, qishloq xo‘jaligi, qayta ishlash sanoati, eksport salohiyati, ishlab chiqarish samaradorligi, innovatsion texnologiyalar, oziq-ovqat xavfsizligi, agroiqtisodiyot, modernizatsiya.

Аннотация: В данной статье анализируется экономическое положение агропромышленных предприятий, действующих в нашей стране, их производственная эффективность и место в национальной экономике. Также рассматриваются тенденции развития агропромышленного сектора, объемы переработки продукции, экспортный потенциал и внедрение современных технологий.

Ключевые слова: агропромышленные предприятия, экономический анализ, сельское хозяйство, перерабатывающая промышленность, экспортный потенциал, производственная эффективность, инновационные технологии,

продовольственная безопасность, агроэкономика, модернизация.

Abstract: This article analyzes the economic situation of agro-industrial enterprises operating in our country, their production efficiency, and their place in the national economy. It also examines development trends in the agro-industrial sector, processing volumes, export potential, and the introduction of modern technologies.

Keywords: agro-industrial enterprises, economic analysis, agriculture, processing industry, export potential, production efficiency, innovative technologies, food security, agro-economics, modernization.

Kirish. Bugungi kunda agrosanoat korxonalari mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Ushbu tarmoq aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, eksport hajmini oshirish hamda yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, bozor iqtisodiyoti sharoitida agrosanoat korxonalarining samarali faoliyat yuritishi milliy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlashning asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. So'nggi yillarda mamlakatimizda agrosanoat tarmog'ini modernizatsiya qilish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va mahsulotlarni chuqur qayta ishlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Natijada qayta ishlangan mahsulotlar hajmi ortib, eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatlari kengaymoqda. Shu bilan birga, ayrim korxonalarda texnik jihozlanish darajasining pastligi, logistika muammolari hamda investitsion faollikning yetarli emasligi kabi masalalar mavjud bo'lib qolmoqda.

Samarqand viloyati O'zbekiston Respublikasining markaziy qismida joylashib, Zarafshon vodiysining o'rta va quyi oqimini egallaydi. Viloyat hududi 16 683 km² ni tashkil etib, unda 14 tuman, 1 shahar va 2 shaharcha mavjud. 2023-yilgi ma'lumotlarga ko'ra viloyat aholisi 3 621 ming kishidan iborat bo'lib, ularning 73 foizi qishloq joylarida yashaydi. Mehnatga layoqatli aholining 46 foizidan ortig'i agrar sektor bilan band bo'lib, bu ko'rsatkich O'zbekiston o'rtacha darajasidan (38

%) sezilarli darajada yuqoridir[1]. Iqlim sharoitlari jihatidan viloyat qishloq xo'jaligi uchun juda qulay hisoblanadi: yillik quyosh nurlari davomiyligi 2 877 soatni tashkil etib, vegetatsiya davri 200 kundan ortadi. Zarafshon daryosi havzasi viloyat ekin maydonlarining 90 foizidan ko'prog'ini suv bilan ta'minlaydi. Qattaqo'rg'on va Quyi Mozor suv omborlari yozgi suv taqchilligi sharoitida qo'shimcha manbaa sifatida xizmat qiladi.

Asosiy qism. Agrar sektorning mintaqaviy iqtisodiyotdagi ulushi 2019–2023-yillar davomida barqaror o'sib kelmoqda. Qishloq xo'jaligi yalpi hududiy mahsulotdagi hissasi 2019-yildagi 18,2 foizdan 2023-yilda 21,3 foizga yetdi. Bu ko'rsatkich O'zbekiston respublikasi o'rtacha ko'rsatkichidan (17,8 %) yuqori bo'lib, viloyatning agrar ixtisoslashuvi qanchalik chuqurligini ko'rsatadi[2].

1-jadval.

***Samarqand viloyati qishloq xo'jaligi sektorining asosiy ko'rsatkichlari
(2019–2023)¹***

Ko'rsatkich	2019	2020	2021	2022	2023
Qishloq xo'jaligi YaIM ulushi (%)	18,2	19,1	19,8	20,4	21,3
QH YaIM, mlrd. so'm	14 286	17 041	21 344	27 512	34 780
O'sish sur'ati (oldingi yilga, %)	—	+19,3	+25,3	+28,9	+26,4

¹ O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Ko'rsatkich	2019	2020	2021	2022	2023
Dehqon va fermer xo'jaliklari soni, ming don.	6 712	6 845	7 023	7 219	7 354
Ekin maydonlari, ming ga	231,4	234,1	237,8	241,2	244,6
QH mahsulotlari eksporti, mln. AQSh dol.	124,3	138,7	159,2	187,4	214,6

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinishicha, qishloq xo'jaligi yalpi mahsuloti 2019–2023-yillar davomida 2,4 marta oshib, 14 286 mlrd. so'mdan 34 780 mlrd. so'mga yetdi. Fermer va dehqon xo'jaliklari soni esa 6 712 tadan 7 354 taga ko'paydi, ya'ni yillik o'rtacha o'sish 2,4 foizni tashkil etdi. Eksport ko'rsatkichi ayniqsa tez sur'atda o'sdi: 2019-yilga nisbatan 2023-yilda qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksporti 72,7 foizga oshib, 214,6 mln. AQSh dollarini tashkil etdi.

Fermer xo'jaliklari viloyat agrar sektorining asosiy tarkibiy bo'g'iniga aylanib bormoqda. 2023-yilgi ma'lumotlarga ko'ra, fermer xo'jaliklari umumiy ekin maydonlarining 88 foizini, paxta xom ashyosi ishlab chiqarishining 100 foizini, g'alla hosilining 94 foizini ta'minlamoqda. Bu esa agrosanoat majmuasidagi vertikal integratsiyani yanada kuchaytirishga hamda qayta ishlash zanjirini samarali tashkil etishga zamin yaratmoqda[3].

Viloyat qishloq xo'jaligida polietnik mahsulot tarkibi shakllanib, unda sabzavot va mevachilik yetakchi o'rinlarni egallaydi. 2023-yilda sabzavot yetishtirish 1 024,5 ming tonnaga, uzum 378,2 ming tonnaga, meva va rezavorlar 259,4 ming tonnaga yetdi. Bu mahsulot guruhleri nafaqat ichki bozorni, balki eksport salohiyatini ham ta'minlaydi. Paxta xom ashyosi yetishtirishning asta-sekin kamayishi (2019-yildagi 230,4 ming tonnadan 2023-yildagi 209,1 ming tonnaga) fermer xo'jaliklari mahsulot tarkibining diversifikatsiyalashuvini ko'rsatadi.

2-jadval.

**Samarqand viloyatida asosiy qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish
dinamikasi (2019–2023, ming tonna)²**

Mahsulot turi	2019	2020	2021	2022	2023
Paxta xom ashyosi	230,4	221,8	218,3	212,7	209,1
G'alla (bug'doy va boshqalar)	648,2	673,5	701,4	728,9	756,3
Sabzavot	864,7	897,3	931,6	978,2	1 024,5
Meva va rezavorlar	189,3	201,4	218,7	237,1	259,4
Uzum	294,8	312,3	328,6	351,4	378,2
Kartoshka	142,6	149,3	157,8	164,2	171,9
Go'sht (tirik og'irlikda)	68,3	71,4	74,9	78,6	82,4
Sut, ming tonna	416,2	431,7	448,3	467,9	489,1

2-jadval tahlili shuni ko'rsatadiki, viloyatda meva-sabzavot mahsulotlari yetishtirishning barqaror o'sish tendentsiyasi kuzatilmoqda. Sabzavot yetishtirish 2019–2023-yillar davomida 18,5 foizga, meva va rezavorlar 37,0 foizga, uzum esa 28,3 foizga oshdi. Shu bilan birga g'alla yetishtirish ham sezilarli darajada — 16,7 foizga ko'paydi. Bu o'sish tendentsiyalari agrar mahsulotlarni qayta ishlash zanjiri uchun xom ashyo bazasining kengayib borayotganligini ko'rsatadi.

² O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Samarqand viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari

Go'sht va sut yetishtirish ham ijobiy dinamikada rivojlanmoqda: go'sht (tirik og'irlikda) 2019-yildagi 68,3 ming tonnadan 2023-yilda 82,4 ming tonnaga — 20,6 foizga oshdi, sut ishlab chiqarish esa shu davrda 17,5 foizga ko'paydi. Chorvachilik mahsulotlarini qayta ishlash sohasidagi quvvatlarni kengaytirish ushbu xom ashyo bazasidan to'liqroq foydalanish uchun muhim shart bo'lib qolmoqda. Samarqand viloyatida agrar mahsulotlarni qayta ishlash sanoati hozirgi kunda 170 dan ortiq korxonani birlashtiradi. Biroq ularning texnik jihozlanish darajasi, mahsulot sifati hamda qayta ishlash hajmi jihatidan sezilarli farqlar kuzatilmoqda. 2023-yilgi ma'lumotlarga ko'ra, qayta ishlash korxonalarini tomonidan yiliga 623,7 ming tona agrar xom ashyo qayta ishlanmoqda. Bu esa yetishtiriladigan umumiy mahsulot hajmining atigi 22–24 foizini tashkil etadi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, Samarqand viloyatining agrar sektori yetarli xom ashyo bazasiga, qulay iqlim sharoitlariga va kengayib boruvchi fermer infratuzilmasiga ega. Biroq agrar mahsulotlarni qayta ishlash tizimida bir qator tizimiy muammolar saqlanib qolmoqda: qayta ishlash quvvatlarining xom ashyo bazasiga nomuvofiq joylashuvi, chuqur qayta ishlash ulushining pastligi, mavjud texnologiyalarning eskirganligi va lojistika infratuzilmasining etarli rivojlanmaganligi shular jumlasidandir. Ushbu muammolarni hal etish agrar mahsulotlar qayta ishlashning samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlarini belgilaydi va dissertatsiyaning keyingi bo'limlarida batafsil ko'rib chiqiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Samarqand viloyati statistik to'plami 2023. — Toshkent: O'zDSQ, 2024. — 214 b. <https://stat.uz>
2. Samarqand viloyati statistika boshqarmasi. Qishloq xo'jaligi 2023: statistik ma'lumotlar to'plami. — Samarqand, 2024. — 98 b.

3. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi. Fermer xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash va agrosanoat majmuasini rivojlantirish dasturi 2021–2025. — Toshkent, 2021. <https://agro.uz>
4. Quدراتов G'.H., Mirzaev Q.J., Pardaev M.Q. Agrosservisni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari. — Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2007. — 184 b.
5. Hakimov R., Otaqulov M., Yusupov E. Agrosanoat majmuasi iqtisodiyoti: o'quv qo'llanma. — Toshkent: TDIU, 2004. — 160 b.
6. Samarqand viloyati Sanoat va savdo boshqarmasi. Qayta ishlash sanoati korxonalarini monitoringi: 2023-yil hisoboti. — Samarqand, 2024. — 47 b.
7. Abdug'aniyev A.A. va boshqalar. Davlatning agrar siyosati. — Toshkent: Akademiya, 2006. — 312 b.
8. FAO. Agri-food systems transformation in Central Asia: Value chain development. — Rome: FAO, 2022. — 89 p. <https://www.fao.org/publications>
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 23-oktyabrdagi PQ-4870-son Qarori «Agrosanoat majmuasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida». — Toshkent, 2020. <https://lex.uz>